

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Bir Tüccarın Terekesi: Manastırlı Bezzâz El-Hac İbrahim

The Estate of a Merchant in the First Half of the XVIII. Century :Bezzâz El-Haj İbrahim of Bitola

Seda KUŞCU

Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı
ssedacali@hotmail.com

Orcid ID: 0000-0002-3637-9337

Öz: Osmanlı Devleti tarihi kaynakları arasında kadıların kaleme aldıkları Şer'îyye Sicilleri önemli bir yere sahiptir. Bu sicillerde yer alan ve önem arz eden bir belge türü ise tereke kayıtlarıdır. Tereke kayıtları, ölen kimsenin geride bıraktığı mirasını gösteren belgelerdir. Bu bakımdan ölen kimselerin vârislerine bıraktıkları menkul ve gayr-i menkul mal varlıklarını içeren tereke kayıtları, o dönemin sosyal ve iktisadi durumunu yansıtmaya açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada Manastır'da yaşamış olan ve varlıklı bir kişi olarak kabul edebileceğimiz Bezzâz El-Hac İbrahim'in M. 21 Ekim 1735 / H.3 Cemâziye'l-âhîr 1148 tarihli tereke kaydı esas alınmıştır. Tek eşliliğin hâkim olduğu Osmanlı aile yapısının aksine iki evlilik yapmış olan İbrahim'in mirası ve bu mirasın paylaşımı kayıt altına alınmıştır. Bu bilgilerden yola çıkarak Manastırlı bir ailenin evi, sosyal hayatı ve iktisâdi durumu hakkında bilgiler verilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şeriyye Sicilleri, Tereke kayıtları, Miras, Manastır, Bezzâz El-Hac İbrahim

Abstract: Among the historical source of the Ottoman Empire, the Court Records written by the kadıs have an important place. An important type of document in these registers is estate recods. Tereke records are documents that Show the legacy of the deceased. In this respect, the estate records, which include the movable and immovable assets left by the deceased to their heirs, are important in terms of reflecting the social and economic situation of that period. In this study, the estate record of Bezzâz El-hac İbrahim, who lived in Manastır and can be considered as a wealthy person, dated M. 21 October 1735 / H.3 Cemâziye'l-âhîr 1148 is based on. In contrsats to the Ottoman family structure dominated by monogamy, the inheritance of İbrahim, who had two marriages, and the sharing of this inheritance werw recorded. Based on this information, information was given about the house, social life and economic situation of a family from Manastır.

Keywords: Sharia Registers, Tereke record, Inheritance, Manastır, Bezzâz El-hac İbrahim

GİRİŞ

Osmanlı'da vefat eden kişilerin miraslarının kayıt edildiği defterler muhalledât, tereke, kassâm, metrûkât gibi isimlerle anılmıştır. Bu defterlerde vefat eden kişinin isimi, ünvanı, ait olduğu zümre, mesleği, ikamet ettiği ve öldüğü yer, geride bıraktığı serveti, varislerinin kimler olduğu, varislerin aldıkları pay ve mahkemeye ödenen harç miktarı gibi bilgiler yer almaktadır (Özcan,2020:405).

Geliş Tarihi:03.01.2024

Kabul Tarihi:11.12.2024

Yayın Tarihi:31.12.2024

Atıf: Kuşcu, S. (2024). XVIII. yüzyılın ilk yarısında bir tüccarın tekeresi: Manastırlı Bezzâz El-Hac İbrahim. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 1648-1661. Doi: 10.33437/ksusbd.1414176

Tereke defterleriyle ilgili bugüne kadar önemli çalışmalar yapılmıştır. Bunların başında Halil İnalçık (İnalçık,1953:51-75) ve Ömer Lütfi Barkan (Barkan,1966:1-479) gelmektedir. Daha sonra Sait Öztürk (Öztürk,1995), Hüseyin Özdeğer (Özdeğer,1988), Feridun Emecen (Emecen,2004) ve diğer araştırmacılar tarafından bu çalışmalar devam ettirilmiştir. Musa Çadırcı, Hüseyin Avni Paşa'nın terekesini bir makale çalışmasında yayınlamıştır. Bu makalede Hüseyin Avni Paşa'nın hayatı anlatıldıktan sonra terekesi ile ilgili bilgiler verilip terekesindeki eşyalar, değerleri ve bu eşyaları satın alanlar belirtilmiştir (Çadırcı,1986:145-164). Erdoğan Keleş, Hayriye Tüccarı Elhac Mehmet Ağa'nın Terekesi adlı makalesinde Sultan II. Mahmud döneminde Müslüman tüccarlardan oluşan hayriye tüccarlığı müessesesinin teşekkülü ve bir hayriye tüccarı olan El-hâc Mehmed Ağa'nın terekesi ayrıntılı bir şekilde ele almıştır (Erdoğan,2011:67-104). Serap Yılmaz'ın İranlı Ermeni Bir Tüccarın Terekesi ve Ticari Etkinliği Üzerine Düşünceler adlı makalesi de tereke defterleriyle ilgili yapılan çalışmalara örnek olarak gösterilebilir (Yılmaz,1992:191-215). Öyle ki bu çalışmalardan yola çıkarak XVIII. yüzyılın ilk yarısında Manastır şehri sakinlerinden terekesindeki mirasçılarının kalan mal varlığından dolayı zengin sayılan ve ticaret ile uğraşan Bezzâz El-Hac İbrahim ibn Hasan'ın terekesini incelenmiştir.

Manastır, bugünkü Makedonya sınırları içinde kalan Perister Dağı eteğinde Dragor Nehri kenarında geniş bir ova içinde kurulmuş şehirdir (Prifti,2003:562;Özey,2021:275). Makedonca adı Bitola, Sırpça Bitolj, Bulgarca Bitolja, Yunanca Monastir ve Arumence (Ulahça) Toli-Monastır olarak kayıtlara geçmiştir (Lory ve Popovic,1996:60). Şehir, Ege denizinden Adriyatik denizine kadar uzanan ve Yunan Yarımadasını orta yerinden kesen, Via Egnatia (Egnatia yolu)¹olarak bilinen doğu-batı yolunun tam ortasında yer almasından dolayı ekonomik ve stratejik bir öneme sahiptir.

Şehir, MÖ. 4. yüzyılda Büyük İskender'in babası Makedonya Kralı II. Filip tarafından kurulmuştur. Makedon Kralı II. Filip'in bölge üzerindeki hâkimiyeti gittikçe zayıflayınca önce Roma İmparatorluğu daha sonra Slav, Bulgar ve Bizans hâkimiyetinde kalan Manastır daha sonra Sırp'ların idaresine girmiştir (Karapınar,2006:124-126).

Osmanlı'nın Rumeli'ye geçişinden sonra bölgede Sırp'lar ile Osmanlılar arasında bir hâkimiyet mücadelesi başlamıştır. Bu mücadeleler sonucunda Manastır şehri, Sultan I. Murad (1362-1389) zamanında Rumeli Beylerbeyi Timurtaş Paşa tarafından XIV. yüzyılın sonlarında fethedilmiştir (Emecen,2015:66). Bu fetihden sonra Manastır şehri, Rumeli'de yapılacak seferlerde Osmanlılar tarafından hareket üssü olarak kullanılmıştır (Uzunçarşılı,2008:175). Bundan sonra Fatih Sultan Mehmet'in (1451-1481) 1453'te İstanbul'u fethi ve Rumeli'de yapılan seferler sonucunda buradaki hâkimiyet daha da kuvvetlenmiştir. Bu hâkimiyetin kalıcı olarak sağlanması için de Rumeli topraklarında geniş bir iskân politikası uygulanmaya başlamıştır. Bu iskân politikasıyla Manastır ve çevresine Anadolu'nun içlerinden Türkmenlerin bu bölgeye iskân etmeleri sonucunda bölgedeki Türk nüfusu artmıştır (Tevfik,1327:31).

İskân politikasıyla giderek gelişen şehir, XVI. ve XVII. yüzyıllarda nüfus bakımından kalabalık bir hale ulaşmıştır. Şehir, 1460'ta 295'i Müslüman ve 185'i gayrimüslim olmak üzere 480 olan hane sayısı 1521-1530 yılları arasında 640'ı Müslüman 205'i gayrimüslim olmak üzere 845'e çıkarak yıllık ortalama artış %8,9'a ulaşmıştır (Lory ve Popovic,1996:62). Nitekim XVII. yüzyılda şehri gezen Osmanlı gezgini Evliyâ Çelebi, Manastır'ı büyük bir şehir olarak tanımlamıştır. Bu şehirde 21 mahalle, 3.000 ev, 900 dükkân, 40 kahve, 70 cami,9 medrese, kale gibi demir kapılı kubbeler ile yapılmış bedesteni gayet mükellef ve zengin bezirgânların varlığından söz etmiştir (Kahraman ve Dağlı,2010:793-795).

Bu çalışmada Manastır'ın zengin bezirgânlarından birine ait olan tereke kaydı, Manastır kazasına ait 45 numaralı şer'îyye sicili içerisinde bulunmaktadır. Adı geçen defter, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı arşivinde yabancı arşivler kataloğunda Makedonya arşivi içinde yer almaktadır. 1735-36 (1147-1148) tarihli defterin 16a-1 ve 16b sayfalarında da bulunan tereke, Manastır şehri sakinlerinden Bezzâz El-

---

1 Via Egnatia (Egnatia Yolu): MÖ 2. yüzyılda Romalılar tarafından inşa edilmiş olan yoldur. Yolun geçtiği bölgeler günümüzde Arnavutluk, Makedonya ve Türkiye topraklarıdır. Bk. Anna Avramea, "MÖ. 2. yüzyıl İle MS. 6. yüzyıl arasında Via Egnatia'nın Güzergâhı ve İşleyişi", çev. Özden Arıkan, Ela Gültekin, Tülin Altınova, *Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*, ed. Eliazabeth A. Zachariadou (İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları,1999), 3-7.

Hac İbrahim ibn-i Hasan'ın adına düzenlenmiştir. Terekenin tanzim tarihi ise 21 Ekim 1735 (3 Cemâziye'l-âhîr 1148) olarak kayıt edilmiştir. Bu kayıta Bezzâz El-Hac İbrahim'in vefat tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Ancak terekenin yazıldığı tarihten kısa bir süre önce vefat ettiği düşünülmektedir.

Bezzâz El-hac İbrahim, kumaş satan tüccar olması sebebiyle "Bezzâz" olarak tanınmıştır. Hac vazifesini yerine getirmesinden dolayı da "El-hac" ünvanını kullanmıştır. Terekesindeki mal varlığı ve bu malların kıymetleri, Bezzâz El-hac İbrahim'in Manastır'ın ileri gelen tüccarları arasında olduğunu düşündürmektedir.

Tereke kaydından anlaşıldığına göre iki kere evlilik yapan Bezzâz El-Hac İbrahim, Fatma ve Şerife adlarında iki küçük kız çocuğu babasıdır. Eşlerinin isimleri Şerife ve Hatice'dir. Hatice Hatun'un babası Ali için "Ağa" ünvanının kullanılması onun köklü ve seçkin bir aileye mensup olduğunu düşündürmektedir. Diğer eşi Şerife'nin babası Ali ise hac vazifesini yerine getirmesinden dolayı "El-Hac" ünvanına sahiptir. Eşlerinden Şerife Hatun'a 4.000 Hatice Hatun'a ise 10.000 akçe kıymetinde mihr-i müeccel bırakmıştır. İslam miras hukukunda kadının hissesi, terekeden mihrini aldıktan sonra çocuğu varsa 1/8 yoksa 1/4 oranında olmuştur. Terekenin miras taksiminden anlaşıldığı üzere eşlerin her ikisinin de 1/8 orasında hisse almış olmaları Hatice ve Şerife Hatun'un birer küçük kız çocuğu olduğu göstermektedir. Buna göre kuvvetle muhtemeldir ki küçük kızlardan biri olan Şerife, kendi ismini veren annesi Şerife Hatun'unun kızıdır. Fatma ismindeki diğer küçük kız ise Hatice Hatun'undan olma kızıdır.

Bezzâz El-hac İbrahim'in 308.278 tutarındaki terekesinin 246.600 akçesini bir tane ev, kiremitle örtülü büyük tahta ambar, Sığır Pazarı'nda demirci dükkânı, Pabuçcular yakındaki dükkân, At pazarı yakınındaki bakkal dükkânı, Yukarı Çarşı'da terzi dükkânı, zîmem-i nasda olan eşyaları, dükkânda olan eşyanın kıymetleri oluşturmaktadır. Sahip olunan mücevheratın nakdi karşılığı ise 18.635 akçedir. Toplamda 265.235 akçeyi bulan bu meblağdan geriye kalan ve yine büyük bir servet sayılabilecek 43.043 akçelik kısmı ise ev eşyaları ve giysiden oluşmaktadır.

Terekenin kayıt sırasında bazı vergi ve resmi işlemler için yapılan masraf² ile müteveffânın borcunun³ genel toplamı ise 65.172 akçe olarak hesaplanmıştır. Kesintilerden sonra kalan 243.106 akçe kıymetindeki servet vârisleri arasında paylaştırılmıştır.

Tablo 1. *Bezzâz El-hac İbrahim'in terekesinin Taksimi*

Vârisleri	Vârise Düşen Miktar
Eşi Şerife	151.94
Eşi Hatice	151.94
Annesi Aişe	405.17
Küçük Kızı Fatma	810.35
Küçük Kızı Şerife	810.35
Kız Kardeşi Ümmügülsüm	50.65
Kız Kardeşi Kerime	50.65

Tereke hakkındaki yukarıdaki bilgilerden sonra Bezzâz El-hac İbrahim'in mal varlığını ortaya koymak ve buradan elde edilecek bilgiler ile onun şahsında XVIII. yüzyılın ilk yarısında Manastır'ın sosyal ve ekonomik hayatı hakkında bir takım bilgilere yer verilecektir.

Giyim-Kuşam Eşyaları

Bezzâz El-Hac İbrahim günlük hayatında birbirinden farklı tür ve özelliklerde giyim-kuşam eşyaları kullanmıştır. Bu eşyalar muhallefâtında önemli bir yer tutmaktadır. Bunların ekonomik

2 Terekenin mirasçılara taksimi karşılığında alınan resm-î kısmet için 7.710 akçe, terekenin yazım masrafı (kâtibiyye) 1.540 akçe, hizmet bedeli olarak (hâddamiye) 1.540, mahkemeye celp ve davette alınan harç (ihzâriye) 1.540 akçe, tellala (dellâliye) 1.470, hammala (hammaliye) 427 akçe, çukadariye 700 akçe ve mahkeme masrafı olarak 555 akçe olmak üzere 15.482 akçe vergiler ve resmi işlemler için alınmıştır.

3 Eşleri için Şerife'ye 40.000 Hatice'ye ise 10.000 akçe kıymetinde mihr-i müecceli toplam 50.000 akçe verilmiştir. Annesine borcu için 4.000 ve diğer borcu için ise 1.690 akçedir.

anlamda değerli oldukları kıymetlerinden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Bezzâz El-Hac İbrahim'in giyim kuşamına dikkat ettiği ve değerli elbiseler giydiği eldeki belgelerden bilinmektedir. Bu bağlamda Bezzâz El -Hac İbrahim, zengin ve gösterişli giyinmeyi sevmektedir.

İç giyim eşyası olarak kullanılan giysilerin başında gömlekler gelmektedir. Gömlek denilerek gelmiş olsa da doğrusu gönlektir. Gön, deri ten demek olup gönlek çıplak tene giyilen anlamına gelmektedir. Gömlekler erkek ve kadın giysisi olarak kullanılabilir. Erkeklerin kullandığı gömleklerin eteği dizden yukarıda kalır ve belden aşağı iç donunun içine sokulurdu (Koçu,1967:125). Bir çeşit iç çamaşırı mahiyetinde olan bu giysilerden Bezzâz El-Hac İbrahim'in terekede kayıtlı biri 90 diğeri 100 akçe değerinde iki tane gömleği bulunmaktadır. Bunun dışında genellikle kaftan altına giyilen pamuklu zıbın da kullandığı iç giyimler arasındadır(Sami,1317:782).

Eldeki verilere göre, Bezzâz El-Hac İbrahim zıbın üzerine gömlek giymekte idi. Beline ise değişik kumaşlardan kuşak bağlamakta ve kemer takmaktadır. Bunlar 156 akçelik abdülselem kuşağı ve 52 akçe değerinde sarı kuşağı idi. Belden çizgili bir kuşakla tutturulan, önü açık, kolları bol, kol ağızları daha dar, bir nevi cübbe görünümlü dolamayı (Kocu,1967:92) da üzerine giymekteydi. Ayrıca erkeklerin iç donu üzerine giydikleri belden uçurlu bir tür pantolon çakşır (Koçu,1967:59) ve çentiyen adı verilen şalvar da giymektedir.

Kışın soğuktan korunmak için kürk giymiştir. Genellikle yünden dokunmuş yeşil renk kürk giymeyi tercih etmiştir. Başına ise sarık ve kavuk takmıştır. Terekesinde bir tanesi eski olmak üzere toplam dört kavuk kayıtlıdır.

Saçlarını örtmek için ise tülbent örtüsü ve büyük ve küçük olmak üzere kırmızı renkte ihram kullanırdı. Abdest alırken ise abdest makromesi kullanmıştır. Ayrıca sokağa çıkarken hem örtünme hem de soğuktan korunmak amacıyla beyaz şal takmıştır.

Bezzâz El-Hac İbrahim'in elinde aksesuar olarak kullandığı 9 akçe değerinde bir tesbihi ve 1.440 akçe kıymetinde bir sim saati vardı. Bunların dışında 13.860 akçe kıymetinde 1 altın zinciri, 15 akçe kıymetinde sim hatem (mühür) ve 6 akçe değerinde 1 tane akçe kesesi bulunmaktaydı.

Giyim kuşamına dikkat eden Bezzâz El-Hac İbrahim'in beden temizliği bakımına aynı özeni gösterdiği anlaşılmaktadır. Zira terekesinde hamamda kullanılan biri bağdadî diğeri bez olmak üzere iki kese bulunuyordu.

Kumaş satma işiyle uğraşması dolayısıyla da giysi yapımında kullanılmak üzere toplam 152 akçe değerinde alaca parçaları ve vefatından sonra kullanılması için 960 akçe değerinde 1 top kefenlik bulunmaktaydı.

Menkul ve Gayri Menkul Malları

Bezzâz El-Hac İbrahim'in taşınmaz mallarına bakıldığında ilk göze çarpan yaşadığı evidir. Evin niteliksel özellikleri ve mimarisi hakkında bilgi verecek herhangi bir tanımlama yapılmamıştır. Ancak evin 60.000 akçe olarak belirtilen değerinden anlaşıldığına göre geniş arsalı bir ev olduğu düşünülmektedir. Ayrıca evde kullanılan halı ve kilimlere bakılırsa çok sayıda odası olduğu tahmin edilmektedir.

Taşınmaz mülklerinden diğerleri ise 3.600 akçe değerinde kiremitle örtülü büyük tahta ambar,260 akçe un ambarı ile birlikte Manastır'da bulunan çarşıların çeşitli yerlerinde bulunan 12.000 akçe Sığır Pazarı'nda demirci dükkânı, her biri 8.000 akçe değerindeki Pabuçcular yakındaki dükkân, At Pazarı yakınındaki bakkal dükkânı ve Yukarı Çarşı'da terzi dükkânıdır. Kuvvetle muhtemeldir ki bu dükkânları başka işletmecilere kiraya vererek bunlardan kendisine bir gelir sağlamaktadır.

Terekede, dükkânda olan eşyanın kıymetleri toplamda 60.500 akçe olarak belirtilmiştir. Burada terekede "*dükkânda olan eşyalar*" tanımlamasıyla kendi işlettiği kumuş dükkânına ait olduğu akla gelmektedir. Ayrıca terekesinde "*zîmem-i nasda*" yani borç olarak verilen eşyaların kıymeti 86.500 akçe olarak gösterilmiştir.

Menkul mallarına baktığımızda ise önemli miktarda altına rastlanmıştır. Farklı cins ve miktarlarda olan altınlara toplam 18.635 akçe kıymetinde değer biçilmiştir.

Ev Eşyaları

Evde kullanılan eşyalar arasında evin farklı odalarında zemin döşemesinde kullanılan çok sayıda hasır kilim de bulunmaktadır. Bunlar arasında muhtemelen misafir odası için 1 tane yeni büyük alaca kilim, diğer odalarda kullanılmak üzere 2 alaca kilim, 1 köhne alaca kilim, 4 köhne kilim, 1 yeni mavi kilim, Rumeli'de Yanbolu⁴ (Ünal,2011:112;Civelek,2015:248) olarak isimlendirilen kilim çeşidinden 2 tane de siyah Yanbolu kullanılmaktadır. Kullanılan diğer bir sergi çeşidi de mevcut sergi unsurlarının üzerine çeşitli maksatlarla ilave olarak serilen yünden dokunmuş küçük ebatta velençe diye tanımlanan dokumalardır (Demirel vd,1992:709). Terekede velençe olarak kaydedilen kırmızı, beyaz ve alaca olmak üzere 6 tane bulunmaktadır. Yine zemin döşemesinde kullanılan 1 eski büyük halı ve büyük halı saçağı bulunmaktadır. Zemin döşemesine serilen halı veya kilimin üzerine oturmak için minder⁵ bulunmaktadır.

Bezzâz El-hac İbrahim'in evinde gündelik hayatta kullandığı tahmin edilen yorgan ve yastıkların sayıca çokluğu dikkat çekmektedir. Bezzâz El-Hac İbrahim tarafından kullanılmakla beraber eve gelen misafirler için de kullanılan eşyalar arasında ipekle dokunmuş 2 tane tâfte⁶ (Devellioğlu,2008:1183), yastık, 3 tane pamuklu kumaştan imal edilmiş beledi yastık, yünden dokunmuş 2 tane aba yastık, 2 yastık, bunlara takmak için kullanılan 1 tane küçük yastık yüzü,1 tane aba yastık yüzü, bir tanesi mahfûz olmak üzere 3 yorgan ve 2 tane yorgan çarşafı kullanılmaktadır.

Evin odalarının aydınlatılması için şamdan ve fenerin kullanıldığı görülmektedir. İçinde fitil, mum ve elektrik ampulü gibi bir ışık kaynağı bulunan fenerden 1 tane, hem ev dekorasyonunda hem de üzerine mum dikilerek aydınlatma aleti olarak kullanılan şamdandan ise biri küçük olmak üzere 2 tane vardır.

Evde kullanılan eşyalar arasında öteberi konmak üzere sepet ve içine para-mücevher gibi değerli eşyalar konan taşınır büyüklükte 1 tane çekmeceye rastlanılmıştır.

Bezzâz El-hac İbrahim'in evinin bahçesinde kullandığını düşünülen 1 tane demir kazma, biri küçük olmak üzere 3 tane balta ve 1 maşa demiri bulunmaktadır. Bunların dışında kendisinin tüccar olması dolayısıyla işinde kullandığını düşündüğümüz 1 bakır terazisi ve 10 tane kantarı bulunmaktadır.

Mutfak Eşyaları

Bezzâz El-Hac İbrahim'in mutfakta kullandığı eşyalar sayıca fazla yer tutmaktadır. Bu bakımından öncelikle pişen yemeklerin konulduğu 9 tane tabak, madeni bir kap olan büyük sahandan 4 tane küçüğünden ise 5 tane bulunmaktadır. Yine diğerlerine göre sayıca fazlalığıyla dikkat çeken tepside 4 tane bulunmaktaydı. Bunlardan ikisi küçük tepsi olmak üzere birer tane baklava ve ekmek tepsi olmak üzere farklı amaçlarla kullanılan tepsilere dir.

Mutfakta hazırlanan yemekleri pişirmek için haran adı verilen bakır kazandan 1 tane ve bununla birlikte 3 çömlek,1 demir sac⁷ (Türkçe Sözlük,1998:1877) ve bir tava bulunmaktadır. Pişirilen yemeklerden sulu şeyleri süzmek için kullanılan 1 kevgir ve bir çeşit hamur tatlısı olan lokmanın pişirimi için kullanılan 1 lokma tavası vardır. Ayrıca aralarında en değerlisi 180 akçe olan 3 kahve ibriği ve yine kahve pişirmek amacıyla kullanılan 1 cezve bulunmaktadır. Yapılan bu kahvenin sunumunda kullanılan fincandan ise sadece 1 tane kayıtlıdır.

Mutfakta yiyeceklerin bozulmaması amacıyla kullanılan çeşitli saklama kapları olarak küçük ve büyük olarak nitelendirilen küpler bulunmaktadır. Ayrıca turşu küpü, yağ küpü, ekmek sandığı ve ekmek dolabı da yiyecekleri saklama amacıyla kullanılan eşyalar arasındadır. Bunların dışında kapalı

4 Kelimenin aslı Yanbol'dur.

5 Terekede bu minderlerden alaca ve beyaz renkte olmak üzere toplam 4 minder kayıtlıdır.

6 Tâfte, düz ve donuk olan bir çeşit ipekli kumaş türüdür.

7 Sac: Yassı demir çelik ürünü, bu nesneden yapılmış dışbükey pişirme aracı.

kaplarda saklanmaya ihtiyaç duyulmayan ve yemek yapımında kullanılan çavdar, şair (arpa), erzen (darı) gibi tahıl ürünleri ve kabak gibi yiyecekler terekede kayıt altına alınmıştır. Bunlar da çuvallara konularak saklanmaktaydı ki terekede kayıtlı 6 tane çuval bulunmaktadır.

Bunların dışında mutfakta sıklıkla kullanılan su ve süt gibi şeyleri koymaya ve taşımaya yarayan kulplu küçük bakır kap olan bakraçtan⁸ (Sami,1317:271) 1 tane bulunmaktadır. Bunun dışında yine su koyma amacıyla kullanılan ince boyunlu, kulplu, emzikli ve karınlı bir şekli olan ibrik⁹(Devellioğlu,2008:404), 1 tane ağaç bardak, 5 tanesi küçük olmak üzere toplamada 6 leğen ve 1 kayış matara eşyaları vardır.

Mutfağın temizliğinde kullanmak için süprüntülerin atılmasına yarayan tahta, teneke veya plastikten yapılmış ufak bir kürek biçimindeki saplı kap olan 1 faraşı¹⁰(Sami,1317:569) bulunmaktadır.

Silahları

Bezzâz El-Hac İbrahim'in terekesinde kayıtlı beş farklı çeşitte tüfeği vardır. Bunlardan üç tanesi boylu geriye kalan ikisi poyan tüfenk ve piştov tüfenktir. Piştov tüfenk, ağızdan doldurulan çakmaklı ve kapsüllü tabancalar için kullanılan bir tabirdir. Avrupa dillerinde tabanca kelimesin karşılığı olarak kullanılan "*pistol*"un halk arasında piştoc şeklinde kullanılmasından ortaya çıkmıştır. Bu tabir daha çok Balkan bölgesinde yapılmış tabancalar için kullanılmaktadır (Çoruhlu,1993:83). Bunların dışında birer tane olmak üzere Kara kılıç ve 180 akçe değerindeki sim bıçak ve bazur, boğası olarak nitelendirilen kaması¹¹ (Türkçe Sözlük,1998:1177) bulunmaktadır.

Hayvanları

Bezzâz El-Hac İbrahim'in kara bir ineği ve onun buzağısı (yavrusu) bulunmaktadır. Kuvvetle muhtemeldir ki kendilerinin tüketmeleri için yaptıkları süt, peynir, yoğurt gibi yiyecekler bu inekten sağılan süt ile sağlanmaktadır. Bunun dışında 12 akçe değerinde 3 tavuğa sahip olduğu tereke kaydında yer almıştır. Ayrıca terekesinde at gösterilmemesine rağmen "*bargir pusatı takımıyla*" ile birlikte üzengi¹² (Türkçe Sözlük,1998:2322), kaltak¹³ (Sami,1317:1034) ve heybenin¹⁴ (Sami,1317:1511) olması dikkat çekicidir.

SONUÇ

Osmanlı devletinde tutulan tereke kayıtları sosyo-ekonomik ve kültürel tarihimiz açısından önem arz etmektedir. Bu kayıtlarda günlük yaşam, hayat standartları, fiyatlar ve kullanılan eşyalar hakkında zengin bilgiler bulunmaktadır. Dolayısıyla tek bir şahsın terekесinden yola çıkarak dar bir alanda yaptığımız bu çalışmanın XVIII. yüzyılın ilk yarısında Manastır'ın sosyo-kültürel ve ekonomik hayatında bu alanda yapılmış ve yapılacak olan çalışmalarla birlikte değerlendirildiğinde elde edilen bilgiler bu bölgenin tarihine ışık tutacaktır.

Bezzâz El-Hac İbrahim'in varlıklı biri olmasına rağmen evinde kullandığı eşyaların varlığından çok da gösterişli bir hayat sürmediği anlaşılmaktadır. Mal varlığı arasında en çok dikkati çeken taşınmaz mal varlıkları 60.000 akçe değerindeki ev, 3.600 akçe değerinde kiremitle örtülü büyük tahta ambar,260 akçe un anbarı ve Manastır'da bulunan çarşıların çeşitli yerlerinde bulunan 12.000 akçe Sığır Pazarı'nda demirci dükkânı, her biri 8.000 akçe değerindeki Pabuçcular yakınındaki dükkân, At Pazarı yakınındaki bakkal dükkânı ve Yukarı Çarşı'da terzi dükkânı ve en önemli gelir kaynağı olarak kendi işlettiği kumuş dükkânına ait olduğunu düşündüğümüz 60.500 akçe değerindeki dükkânda olan eşyalarıyla birlikte

8 Bakraç: Bakırdan kulplu kap.

9 İbrik: Toprak veya madenden yapılmış kulplu ve emzikli su kabı.

10 Faraş: Süprüntü topladıkları tahta ve teneke kulplu kap.

11 Kama: Silah olarak kullanılan, ucu sivri, iki ağzı da keskin uzun bıçak.

12 Üzengi: Eyerin iki yanında asılı bulunan ve hayvana binildiğinde ayakların basılmasına yarayan, altı düz demir halka.

13 Kaltak: Eyerin tahtadan olan kısmı.

14 Heybe: Eşya koymaya mahsus hayvanın eyer kısmına geçirilecek surette iki taraflı meşin veya kıl ve sair den küçük hurç, çifte torba.

borç olarak verilen 86.500 akçe değerindeki eşyalardır. Bunların yanında yatırım amaçlı alındığını düşündüğümüz farklı cins ve miktarlarda toplamda 18.635 akçe kıymetinde olan altınlarıdır.

Giyim kuşamına özen gösteren Bezzâz El-Hac İbrahim'in silahlara meraklı olduğu anlaşılmaktadır. Kendisinin hacca gidip gelmesinden dolayı verilen "El-hac" ünvanından dini vecibelerini yerine getiren biri olduğunu anlaşılmaktadır. Namaz kıldığına işaret eden abdest araç-gereçlerinin bulunmasına rağmen terekesinde hiç Kur'an-ı Kerim ve seccade çıkmaması dikkat çekicidir.

Tek eşliliğin hâkim olduğu Osmanlı aile yapısının aksine iki evlilik yapmış olan Bezzâz El-hac İbrahim'in yaptığı evliliklerinde Şerife'ye 40.000 Hatice'ye ise 10.000 akçe kıymetinde verdiği mihr-i müecceller gayet yüksek bir meblağdır. Verilen bu mihr bedeli ile günün şartlarında Şerife'ye verilen 40.000 akçe ile 126 tane turalı altın, Hatice'ye ise 10.000 akçe ile 31 turalı altın alınabilirdi. Ölümünden sonra da mirası İslâm hukuku kaidelerine göre belirlenmiş ve varislerine eşit bir şekilde taksim edilmiştir. Bu taksimatta varislere hatırı sayılır miktarda miras kaldığı anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

45 Numaralı Manastır Şer'îyye Sicili

Tetkik Eserler

Barkan, Ö.L. (1966). Edirne Askerî Kassamına ait tereke defterleri (1545-1659), *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt:3, Sayı:5-6, 1-479.

Civelek, G. (2015). XVII. yüzyıl ortalarında elit bir kadının terekesi: Manastır'lı Aişe Hatun, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:54,241,260.

Çadırcı, M. (1986). Hüseyin Avni Paşa'nın terekesi, *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, Cilt:6, Sayı:15,145-164.

Çoruhlu, T. (1993). *Osmanlı Tüfenk, tabanca ve techizatları (Askerî Müzeden Örneklerle)*, Genel Kurmay Basımevi.

Devellioğlu, F. (2008). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi.

Dumont, P -George, F. (1996). Modernleşme sürecinde Osmanlı kentleri İçinde Lory, B.-Popovic, A. ,*Balkanlar'ın Kavşağındaki Manastır 1816-1918* (ss.60-78) Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Emecen, F. (2004). Ayan ve Muhallefâtı: Karaosmanoğlu Hacı Mustafa Ağa, *CiEPO XIV. Sempozyumu Bildirileri*, Türk Tarih Kurumu.

Emecen, F. M. (2015). *Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş ve yükseliş tarihi (1300-1600)*, Kültür Yayınları.

Gökdağ, B. A. - Karatay, O. (2006). Balkanlar el kitabı İçinde *Bulgarların Balkanlara Göçü ve Tuna Bulgar Devletleri* (ss.109-133) Karam &Vadi Yayınları.

İnalçık, H. (1953). 15. Asır Türkiye iktisadî ve içtimaî tarihi kaynakları, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt:15, Sayı:1-4, 51-75.

Kahraman, S. A.-Dağlı, Y. (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi* Cilt:5-2,Yapı Kredi Yayınları.

Keleş, E. (2011).Hayriye Tüccarı Elhac Mehmet Ağa'nın terekesi, *Belgeler*, Cilt: XXXII, Sayı:36, 67-104

Koçu, R. E. (1967). *Türk giyim kuşam ve süslenme sözlüğü*, Sümerbank Yayınları.

Özcan, T. (2020) Muhallefât, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*, 30, Ankara, 405-406.

Özdeğer, H. (1988). *1463-1640 yılları Bursa şehri tereke defterleri*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.

Özey, R. (2021). *Balkanlar ve Balkan ülkeleri coğrafyası*, Pegem Akademi Yayınları.

Öztürk, S. (1995). *Askerî Kassama ait onyedinci asır İstanbul tereke defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil)*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Prıftı, K. (2003). Manastır, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*, 27, İstanbul, 562-563.

Sami, Ş. (1317). *Kâmus-ı Türki*, Dersaadet: İkdam Matbaası.

Tevfik, M. (1327). *Manastır vilayetinin tarihçesi*, Beynelmillel Ticaret Matbaası.

Türkçe Sözlük (1998). Cilt:2, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uzunçarşılı, İ. H. (2008). *Osmanlı tarihi-1*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ünal, M. A. (2011). *Osmanlı tarih sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık.

Yıldız, H. D.(1992). Sosyo-kültürel değişme sürecinde Türk ailesi-2. İçinde Demirel, Ö.- Tuş M.- Gürbüz, A. ,Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kuşam (XVI-XIX Yüzyıllar) (ss.703-755). T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Yılmaz, S. (1192). İranlı Ermeni bir tüccarın terekesi ve ticari etkinliği üzerine düşünceler, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1

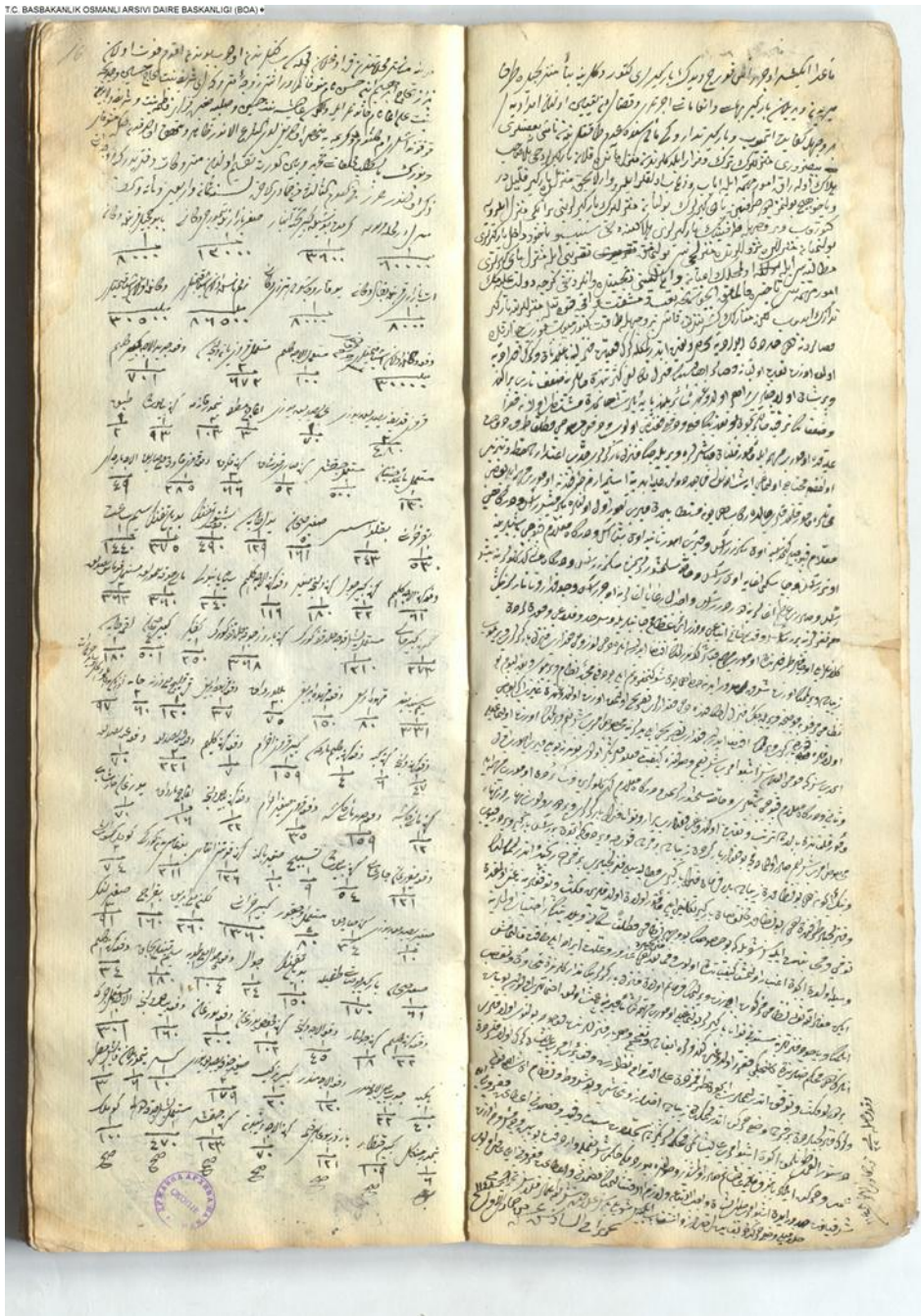
Zachariadou, E.A. (1999). Osmanlı egemenliğinde via egnatia (1380-1699) İçinde *MÖ 2. yüzyıl İle MS 6. yüzyıl arasında Via Egnatia'nın Güzergâhı ve İşleyişi* (ss. 3-7) Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

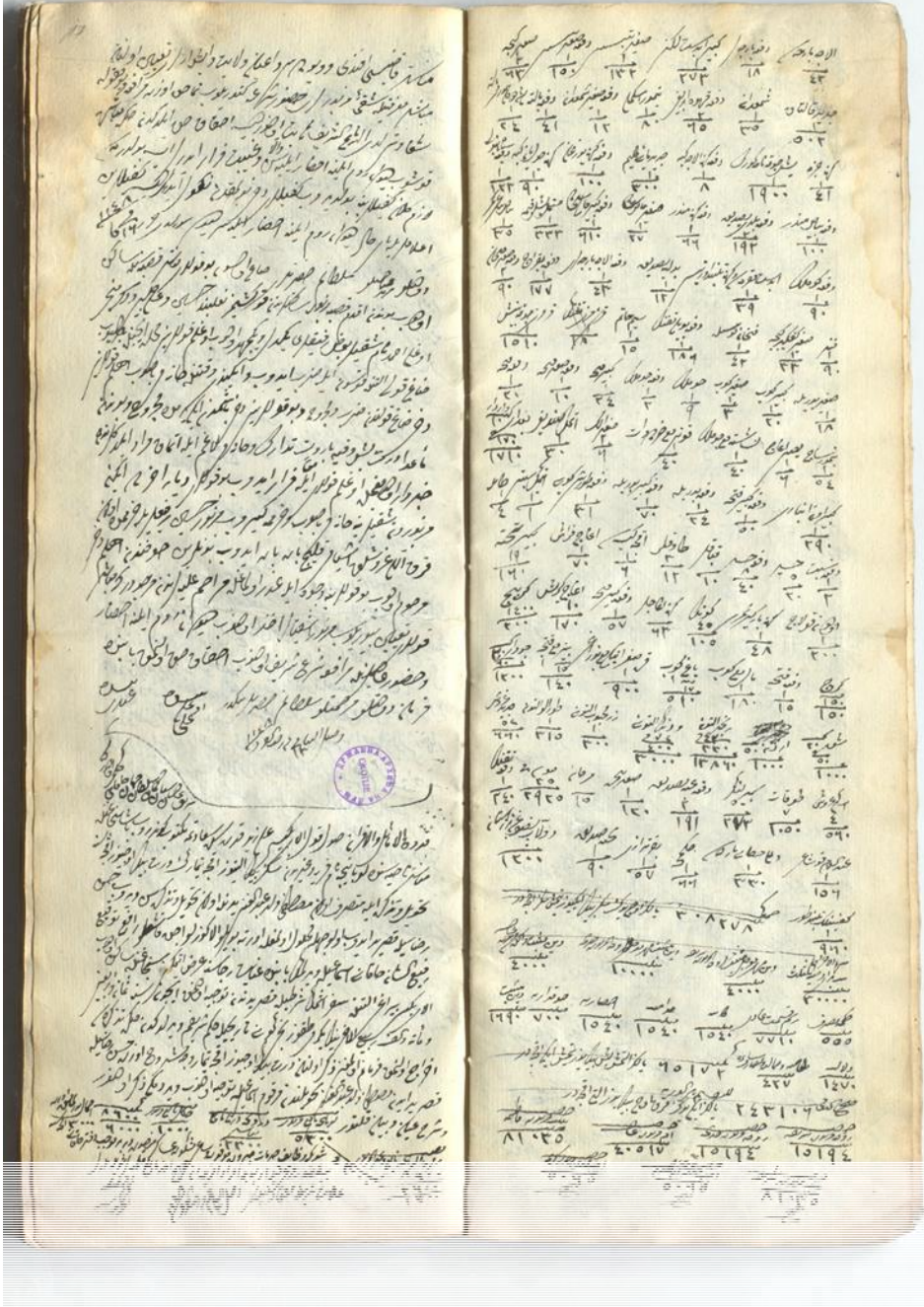

EKLER

Ek 1. Bezzâz El-hac İbharim'in terekesinin orijinal metni

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA) *

Ek 2: Bezzâz El-hac İbharim'in Terekesindeki Mal Varlığı

Medine-i Manastır mahallatından Karaoğlan Mahallesi sâkinlerinden olub bundan akdem fevt olan Bezzaz el-hac İbrahim ibn Hasan nam müteveffânın verâseti zevce-i metrûkeleri Şerife binti El-hac Hüseyin ve Hatice binti Ali Ağa nam hatunlar ile vâlidesi 'Aïşe binti Hüseyin ve sulbiye sağîre kızları Fatma binti ve Şerife ve li ebeveyn kız karındaşları Ümmügülsüm ve Kerimeye münhasıra olduğu lede'sher'îl-enver zâhir ve mütehakkık olduktan sonra müteveffâyı mezburûn bi't-taleb muhallelâtı tahrîr ve beyne'l-verese taksîm olunan metrûkât defteridir ki ber-vech-i âtî zikrolunur. Hurrîre fi'l-yevmi's-sâlis min cemâziye'l-âhire li sene semân ve erba'în ve mi'e ve elf

Eşya	Adet	Eder (Akçe)
Menzil der mahalle-i mezbûre	1	60.000
Kiremit pûşîde kebîr tahta anbar	1	3.600
Sığır pazarında demirci dükkânı	1	12.000
Papuççular kurbunda dükkân	1	8.000
At pazarı kurbunda bakkal dükkânı	1	8.000
Yukarı çarşıda terzi dükkânı	1	8.000
Zîmem-i nasda olan eşyâ kıymeti	-	86.500
Dükkânda olan eşyâ kıymetleri	-	30.500
Def'a dükkânda olan eşyâ kıymetleri...?	-	30.000
Ma'a alaca kilim	1	100
Müstâmel kırmızı yan velençesi	2	672
Def'a cedîd alaca kebîr kilim	1	801
Kırmızı kadife yastık yüzü	2	480
Aba yastık yüzü	1	70
Ağaç mastika	1	3
Demir kazma	2	103
Köhne ...	1	93
Tabak	9	2
Müstâmel mâî centiyan	1	130
Müstâmel çakşır	1	500
Köhne sarı kuşak	1	52
Köhne kavuk	3	66
Def'a kırmızı kavuk ma'a	1	285
sarık		
Alaca parçaları	-	49
Bakır haranı	1	530
Baklava tepsisi	1	243
Sağîr sahan	5	161
Bedel? Tâbesi	1	129
Piştov tüfek çift	1	490
Poyan tüfek	1	375
Sîm sâ'at	1	1.140
Def'a köhne alaca kilim	1	61
Köhne kebîr çul	1	22
Köhne velençe sağîr	1	180
Def'a alaca kilim	1	116
Siyah Yanbolu	1	240
Mâî çuka demirlik	1	360
Müstâmel kumaş yastık	2	363

Köhne kebîr halı	1	273
Müstâmel yeşil ... kürk	1	1.210
Köhne baruz çuka ... kürk	1	386
Kefgîr	1	250
Kebîr sahan	4	501
Lokma tâbesi	1	180
Sîm	1	331
Kahve ibriği	1	80
Def'a kahve ibriği	1	150
Def'a kahve ibriği	1	37
Kara kılıç ma'a vezene	1	120
Hâne	2	60
Üzengi 1 ... 1 ... 1 sa'ir		97
hırdavat		
Def'a köhne velençe	1	47
Köhne kebe	1	6
Def'a köhne kilim parçası	1	4
Kebîr kırmızı ihram	1	159
Def'a köhne kilim	1	7
Def'a yastık	2	221
Def'a tahte yastık	1	70
Köhne mâî haşe	1	12
Def'a cedîd mâî haşe	1	159
Def'a kırmızı sağîr ihram	1	35
Def'a köhne beyaz velençe	1	22
Ağaç bardak	1	16
Yorgan çarşab	1	70
Def'a yorgan çarşabı	1	121
Köhne beyaz şal	1	54
Tesbih	1	9
Sağîr balta	1	10
Köhne ... anbarı	1	126
Boğasından kürk	1	211
Kürk işi?	2	74
Sağîr yasdık yüzü	1	10
Köhne sarık	1	34
Müstâmel uçkur	4	80
Kebîr harani	1	1.360
Leğen ma'a ibrik	1	260
Bakraç	1	160
Sağîr leğen	3	91
Sağîr sahan	1	61
Bargîr pusatı takımıyla	1	170
Boylu tüfenk	1	150
Çuval	1	24
Def'a çuval 5 ma'a top 1	-	104
Sîm kabzalı bıçak	1	180
Def'a köhne kilim	1	34
Def'a köhne kilim	1	22
Köhne çultar	1	18
Def'a alaca velençe	1	45
Köhne mahfûz yorgan	1	102
Def'a yorgan	1	200
Def'a .. velençe	1	160
Alaca müstâmel çerke	1	301
Heybe	1	40
Beyaz alaca minder	1	22
Def'a alaca minder	1	120
Kebîr bez kese	1	20

Sağır çuka yastık yüzü	2	179
Keser	1	10
Demir balan	1	6
Kayış matara	1	3
Demir çengel	1	6
Kebîr kantar	10	109
Bazur? boğasi kama	1	121
Köhne alaca zıbın	1	70
Köhne çakşır	1	123
Müstâmel yeşil çuka dolama	1	470
Gömlek	1	100
Alaca parçası	-	42
Def'a parçası	-	18
Kebîr abdest leğeni	1	273
Sağır tepsi	1	132
Def'a sağır tepsi	1	150
Sağır keçe	2	63
Cedîd kaltak	1	502
Şamdan	1	35
Def'a kahve ibriği	2	65
Demir İskele	1	80
Def'a sağır şamdan	1	12
Def'a balta	1	41
Maşa demiri ve balta	1	24
Köhne cezve	1	41
Yeşil çuka kürk	1	1.900
Def'a köhne alaca kebe	1	8
Cedîd mâî kilim	1	300
Def'a köhne yorgan	1	100
Köhne çul yan kebe	1	90
Def'a siyah Yanbolu	1	123
Def'a beyaz minder	1	100
Def'a beledî yastık	2	192
Def'a köhne minder	1	66
Sağır...	1	27
Def'a kebîr halı saçak	1	610
Müstâmel yeşil kayme	1	333
Beyaz kemer	1	35
Def'a gömlek	1	90
Abdest makromesi ve köhne	1	39
tülbend örtüsü		
Beledî yastık	1	12
Def'a alaca parçaları	1	43
Def'a bakraç	1	177
Def'a sağır sahan	2	90
Fener	1	90
Sağır kefgîr keçe	10	33
Fincan ...	1	42
Def'a boylu tüfek 1 Kuruş	1	186
186		
Sîm hâtem	1	15
Kırmızı çuka nebeş?	1	1.510
Sağır ...	1	18
Kebîr küp	1	20
Sağır küp	1	3
Çömlek	1	9
...ma'a çömlek	1	40
Konar? ma'a hırdavat	1	40
Sağır leğen	2	6

	Ekmek sandığı	1	30
	Bağdad kese vardar 10 sîm	-	1.710
170	Kebîr un anbarı	1	290
	Def'a kebîr katha?	1	50
	Def'a borula?	1	24
	Def'a köhne borula?	1	70
	Def'a turşu küpü	1	31
	Ekmek tepsi	1	1
	Tâbe	1	4
	De'fa sepet	1	2
	Hasır	5	20
	Def'a hasır	8	40
	Kabaklar	-	10
	Tavuklar	3	12
	Akçe kîsesi	1	6
	Ağaç faraş	1	70
	Kebîr tahta	19	160
	Odun kulaç	1	200
	Köhne bargîr demiri	1	48
	Kütük	45	105
	Köhne ağaçlar	-	63
	Def'a köhne ...	1	57
	Ağaç kiris	10	170
	Kerpiç	1400	200
	Kireç	150	150
	Def'a katha?	1	15
	Mal ma'a küp	1	180
	Yağ küp 1 kıyye 17	-	510
	Kara sığır ineği ma'a buzağı	1	900
	...1 kıyye 15	-	140
	Çavdar kile 60 fi 20	-	1.200
	Şi'ar kile 20 fi 50	-	1.000
	Erzen kıyye 50	-	1.000
	Zincir altın 420 fi 330	-	13.860
	...Altın 72 fi 400	-	3.000
	Zîr mahbûb altın 1	1	300
	Turalu altın	1	315
	Cedîd kuruş	52	660
	...kuruş	4	560
	Tokat ?	7	1.050
	Kebîr lenger	50	273
	Def'a aba yastık	2	191
	Sağîr tencere	1	120
	Merhan?	-	15
	.... Fî 35	-	2.925
	Def'a tüfek	1	240
	Abdusselam kuşağı	1	156
	... pardesü?	1	330
	Çekmece	1	66
	Bakır terazi	1	57
	Tâfte yastık	1	90
	Dolab nısîf aziz nan	-	1.200
	Kefenlik tülbind tob	1	960